YOSHLAR TARBIYASIDA TARIXIY MEROSNING AHAMIYATI

Samatov Xurshid Ulmasjonovich

Samarqand davlat pedagogika instituti o‘qituvchisi

Baxriddinova Gulsanam Anvar qizi

SamDPI Pedagogika fakulteti Maktabgacha ta’lim yo‘nalishi 2-bosqich talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada tarixiy merosning yosh avlod tarbiyasidagi o‘rni, uning ma’naviy-axloqiy, vatanparvarlik va intellektual rivojlanishga ta’siri yoritiladi. Tarixiy meros tushunchasi, uning moddiy va ma’naviy ko‘rinishlari hamda buyuk allomalar merosining tarbiyaviy imkoniyatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, tarixiy merosni ta’lim jarayonida qo‘llashning pedagogik yo‘llari va globallashuv sharoitida yuzaga keladigan muammolar ko‘rib chiqiladi.

Kalit so‘zlar: tarixiy meros, yoshlar tarbiyasi, ma’naviyat, tarixiy xotira, milliy qadriyatlar, vatanparvarlik, alloma, ta’lim.

Аннотация. В статье рассматривается роль исторического наследия в воспитании молодого поколения, его влияние на духовно-нравственное, патриотическое и интеллектуальное развитие личности. Анализируются понятие исторического наследия, его материальные и духовные формы, а также воспитательный потенциал наследия великих мыслителей. Кроме того, рассматриваются педагогические пути использования исторического наследия в образовательном процессе и проблемы, возникающие в условиях глобализации.

Ключевые слова: историческое наследие, воспитание молодёжи, духовность, историческая память, национальные ценности, патриотизм, мыслитель, образование.

Abstract. This article examines the role of historical heritage in the upbringing of young people and its influence on moral, patriotic, and intellectual development. It analyzes the concept of historical heritage, its tangible and intangible forms, and the educational potential of the legacy of great scholars and thinkers. The article also considers pedagogical ways of using historical heritage in the educational process and the challenges that arise in the context of globalization.

Keywords: historical heritage, youth education, spirituality, historical memory, national values, patriotism, scholar, education.

Kirish

Bugungi kunda axborot oqimi tezlashgan, turli madaniy ta’sirlar yoshlar ongiga bevosita kirib borayotgan sharoitda yosh avlodni milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalash dolzarb pedagogik masalalardan biriga aylandi. Shaxsning ma’naviy qiyofasi shakllanishida u mansub bo‘lgan xalqning tarixi, madaniyati va an’analarini bilishi muhim asos bo‘ladi. Tarixiy xotira yoshlarda o‘zlikni anglash, mas’uliyat va Vatanga mehr tuyg‘usini uyg‘otadi.

O‘zbekistonda yoshlar tarbiyasi davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida e’tirof etiladi. “Yoshlarga oid davlat siyosati to‘g‘risida”gi Qonunda yoshlarning ma’naviy-axloqiy tarbiyasi va intellektual salohiyatini rivojlantirish masalalari huquqiy jihatdan ham e’tiborga olingan [1]. I.A. Karimov o‘z asarlarida ma’naviyatni xalqning o‘tmishi, qadriyatlari va an’analari bilan uzviy bog‘liq holda talqin qiladi, ma’naviy yuksaklikka erishishda tarixiy xotiraning o‘rnini alohida ko‘rsatadi [2]. Yangi O‘zbekistonni barpo etish jarayonida ham yoshlarning bilimli, ma’naviy barkamol va jamiyat taraqqiyotiga daxldor bo‘lib yetishishi muhim vazifa sifatida qayd etiladi [3].

Ushbu maqolaning maqsadi tarixiy merosning mohiyatini yoritish, uning yoshlar tarbiyasidagi ahamiyatini tahlil qilish hamda tarixiy merosdan ta’lim-tarbiya jarayonida foydalanishning samarali yo‘llarini ko‘rsatishdan iborat.

Asosiy qism

Tarixiy meros deganda avlodlardan avlodlarga o‘tib kelayotgan moddiy va ma’naviy boyliklar majmui tushuniladi. Moddiy meros me’moriy yodgorliklar, arxeologik obyektlar, qo‘lyozmalar, amaliy san’at namunalarini o‘z ichiga oladi. Ma’naviy meros esa xalq og‘zaki ijodi, adabiyot, ilm-fan, urf-odat, an’ana va axloqiy qadriyatlarni qamrab oladi. Bu ikki tur bir-biridan ajralgan holda emas, balki o‘zaro bog‘liq holda mavjud bo‘ladi: masalan, qadimiy me’moriy majmua o‘zida ilm, din, madaniyat va hunarmandchilik an’analarini mujassam etadi.

Tarixiy merosning tarbiyaviy ahamiyati, avvalo, uning yoshlarda tarixiy xotirani shakllantirishida namoyon bo‘ladi. O‘z xalqining o‘tmishini bilgan shaxs bugungi kunning qadrini chuqurroq anglaydi, ajdodlari erishgan yutuqlardan g‘ururlanadi va ularga munosib davomchi bo‘lishga intiladi. Shu bilan birga, tarixiy merosni o‘rganish yoshlarda tanqidiy fikrlash ko‘nikmasini ham rivojlantiradi: tarixiy voqealarni turli manbalar asosida solishtirish, ularning sabab va oqibatlarini tahlil qilish o‘quvchini mustaqil xulosa chiqarishga o‘rgatadi.

Tarbiyaviy imkoniyatlari keng bo‘lgan yana bir yo‘nalish buyuk allomalarning ilmiy va adabiy merosidir. Abu Nasr Forobiyning “Fozil odamlar shahri” asarida jamiyat va inson kamoloti, ilm hamda axloqning o‘zaro bog‘liqligi haqidagi qarashlar bayon etiladi [4]. Alisher Navoiy asarlarida mehnatsevarlik, halollik, do‘stlik, ilmga ehtirom va xalqqa xizmat qilish g‘oyalari badiiy ifoda topgan [5]. Zahiriddin Muhammad Boburning “Boburnoma”si esa tarixiy voqealar bilan birga inson xarakteri, mas’uliyat va kuzatuvchanlik haqida boy material beradi [6]. Mirzo Ulug‘bek va uning ilmiy maktabining Samarqand ilm-fan markazi sifatida shuhrat topgani yosh avlodda ilmga intilish va bilimga hurmat tuyg‘usini kuchaytiradi. Bu allomalar hayoti va merosi yoshlar uchun shaxsiy namuna vazifasini o‘taydi, chunki tarbiyada mavhum nasihatdan ko‘ra aniq timsol ko‘proq ta’sir ko‘rsatadi.

Tarixiy meros bilan yoshlarni tanishtirishda pedagogik yondashuvning ahamiyati katta. Birinchidan, tarixiy mavzularni faqat sana va faktlarni yodlash shaklida emas, balki voqealar mazmunini hayotiy vaziyatlar bilan bog‘lab, muhokama asosida o‘rgatish

samaraliroq natija beradi. Ikkinchidan, muzey va tarixiy yodgorliklarga ekskursiyalar, masalan, Samarqanddagi Registon majmuasi, Ulug‘bek rasadxonasi yoki Imom Buxoriy majmuasiga tashriflar yoshlarda tarixga bo‘lgan qiziqishni bevosita tajriba orqali oshiradi. Uchinchidan, loyihaviy ishlar, ilmiy-ommabop suhbatlar, tarixiy shaxslarga bag‘ishlangan tanlovlar va adabiy kechalar o‘quvchilarning faolligini oshiradi.

Maktabgacha va boshlang‘ich ta’lim bosqichida tarixiy merosdan foydalanish o‘ziga xos shakllarda olib boriladi. Bu yoshda bolalar ertaklar, maqollar, topishmoqlar, xalq qo‘shiqlari va milliy o‘yinlar orqali o‘z xalqining qadriyatlari bilan tanishadi. Ertaklardagi yaxshilik va yomonlik kurashi, mehnatsevarlik va sadoqat kabi g‘oyalar bola ongida dastlabki axloqiy tasavvurlarni shakllantiradi. Shu sababli tarbiyachi milliy merosdan bolaning yosh xususiyatlariga mos, sodda va qiziqarli shaklda foydalanishi lozim.

Biroq globallashuv sharoitida tarixiy merosni yoshlar ongiga yetkazishda muayyan muammolar ham mavjud. Ommaviy madaniyatning keng tarqalishi, ijtimoiy tarmoqlardagi qisqa va yuzaki ma’lumotlarning ko‘pligi, tarixiy voqealarning noto‘g‘ri yoki bir tomonlama talqin qilinishi yoshlarning tarixiy bilimlarini sayoz qoldirishi mumkin. Shuning uchun yoshlarni ishonchli ilmiy manbalar bilan ishlashga o‘rgatish, axborotni tanqidiy baholash madaniyatini shakllantirish tarixiy tarbiyaning ajralmas qismiga aylanishi kerak. Shu o‘rinda oila, ta’lim muassasasi va mahalla hamkorligi ham muhim: tarixiy merosga hurmat avvalo oilada, kundalik muloqotda singdiriladi, ta’lim muassasasida esa tizimli bilim bilan mustahkamlanadi.

Xulosa

Tarixiy meros yoshlar tarbiyasida o‘zlikni anglash, vatanparvarlik, ma’naviy-axloqiy fazilatlar va ilmga intilishni shakllantiruvchi muhim omildir. Buyuk allomalarning merosi yoshlar uchun nafaqat bilim manbai, balki hayotiy namuna ham bo‘lib xizmat qiladi. Tarixiy merosdan tarbiyada samarali foydalanish uchun uni faqat yodlatish bilan cheklamay, tahlil, muhokama, amaliy tajriba va loyihaviy faoliyat bilan uyg‘unlashtirish zarur. Shuningdek, oila, ta’lim muassasasi va jamoatchilik hamkorligini kuchaytirish,

yoshlarda axborot bilan ishlash madaniyatini shakllantirish tarixiy tarbiyaning samaradorligini oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasining “Yoshlarga oid davlat siyosati to‘g‘risida”gi Qonuni. 2016-yil 14-sentabr, O‘RQ-406-son.

2. Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma’naviyat, 2008.

3. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2021.

4. Abu Nasr Forobiy. Fozil odamlar shahri. – Toshkent.

5. Alisher Navoiy. Mahbub ul-qulub. – Toshkent.

6. Zahiriddin Muhammad Bobur. Boburnoma. – Toshkent.